

ความระมัดระวังทางบัญชีและการจัดการกำไรของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย ภายใต้สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

Accounting Conservatism and Earnings Management of Thai Listed Companies under the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic

ดร. อนุวัฒน์ ภักดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ หลักสูตรบัญชีบัณฑิต

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Dr. Anuwat Phakdee

Assistant Professor of Department of Accounting,

Faculty of Management Sciences, Chandrakasem Rajabhat University

E-mail: anuwat.phakdee@gmail.com ; Ph: 087-089-0101

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 31 สิงหาคม 2565

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ

ครั้งที่ 1 : 28 กันยายน 2565

ครั้งที่ 2 : 27 ตุลาคม 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 3 พฤศจิกายน 2565

ดร. ศิลปพร ศรีจันเพชร

รองศาสตราจารย์ประจำ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานคณะกรรมการวิชาชีพบัญชี ด้านการศึกษาและเทคโนโลยีการบัญชี

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์

(ผู้ประสานงานหลัก)

Dr. Sillapaporn Srijunpetch

Associate Professor of Department of Accounting,

Thammasat Business School, Thammasat University

Chair of the Accounting Education and Technology Committee,

Thailand Federation of Accounting Professions

(Corresponding Author)

E-mail: sslptu@gmail.com ; Ph: 081-436-1615

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ต่อความระมัดระวังทางบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากงบการเงินประจำปี ในช่วงปี พ.ศ. 2561 - 2564 ซึ่งมีข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยทั้งหมดเท่ากับ 1,989 ตัวอย่าง และแยกกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบเพิ่มเติมในกลุ่มที่เลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มหรือลดกำไร และกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการจัดการกำไรสูงหรือต่ำ โดยวัดความระมัดระวังทางบัญชี จากการพิจารณาตัวแบบการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจากโมเดลของ Ball และ Shivakumar และทดสอบสมมติฐานการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาก่อนการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตั้งแต่ พ.ศ. 2561-2562 และช่วงเวลากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตั้งแต่ พ.ศ. 2563-2564 ผลการวิจัยพบว่าช่วงเวลาก่อนการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยไม่ได้มีความระมัดระวังทางบัญชี และช่วงเวลากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จึงส่งผลให้ความระมัดระวังทางบัญชีลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาแยกกลุ่มการเลือกใช้กลยุทธ์กำไรและระดับการจัดการกำไร พบว่าในกลุ่มบริษัทที่เลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไร และมีระดับการจัดการกำไรสูง ผู้บริหารจะไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลามาใช้ เนื่องจากการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา จะส่งผลให้ผลการดำเนินงานต่ำกว่าผลการดำเนินงานในระดับปกติ ดังนั้น ผู้บริหารจึงยังไม่เลือกรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาในช่วงเวลาดังกล่าว ผลการวิจัยนี้หน่วยงานกำกับดูแลสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการปรับปรุงกฎเกณฑ์การกำกับดูแล และแนวทางการจัดทำงบการเงินในช่วงที่มีเหตุการณ์ไม่แน่นอนเกิดขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19), ความระมัดระวังทางบัญชี, การจัดการกำไร

Abstract

The purpose of this research was to study the influence of the Coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic on the accounting conservatism of Thai listed companies. The data collection was gathered from the annual financial statements from 2018-2021, which consisted of 1,989 samples. The samples were also separated for additional testing into the group that chose the income strategy in terms of income-increasing or income-decreasing and the group that chose the levels of earnings management in terms of high or low levels of earnings management. This research used the accounting conservatism model through the timely loss recognition from Ball and Shivakumar model as well as used the multiple regression analysis to prove hypotheses. The data were divided into 2 periods of time: before the Coronavirus disease 2019 (COVID-19) (2019-2020) pandemic; and during the Coronavirus disease 2019 (COVID-19) (2021-2022) pandemic. The results revealed that before the Coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic, the listed companies in the Stock Exchange of Thailand did not have any accounting conservatism concerns. This effect caused reduced levels of accounting conservatism significantly in the period of during the Coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic. When considering the different groups and selecting for income strategy and levels of earnings management, it was found that management did not adopt a timely loss recognition in companies with high earnings management that chose an income-increasing strategy. As a result, operating performance was lower than normal operating performance. Therefore, management had not chosen to recognize the loss in a timely manner during this period. This research finding can be used to support improvements in regulatory regulations and guidelines for preparing financial statements during uncertain events in the future.

Keywords: Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic, Accounting Conservatism, Earnings Management

บทนำ

การแพร่ระบาดของโควิด-19 (COVID-19) ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลก รวมถึงราคาหลักทรัพย์ของบริษัทจดทะเบียนในสหรัฐอเมริกา ดัชนี S&P ลดลง 30% ถือเป็นการปรับลดมากที่สุดเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับวิกฤตทางการเงินในปี ค.ศ. 2008 (UOB, 2020) และเมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทยพบว่า COVID-19 ส่งผลกระทบต่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ซึ่งในมุมมองของผู้บริหารเห็นว่า COVID-19 เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย (Tangsomworapong, 2021) และส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงาน ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2563 ประเทศไทย ได้ประกาศล็อกดาวน์ (Lockdown) ส่งผลให้กิจการต่าง ๆ ต้องปิดตัวลง ซึ่งในต่างประเทศพบว่า COVID-19 ส่งผลให้กิจการมีความสามารถในการทำกำไรลดลง เนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ถูกระงับในช่วงประกาศใช้มาตรการล็อกดาวน์ (Lassoued & Khanchel, 2021) นอกจากนี้ COVID-19 ยังทำให้เกิดความปั่นป่วนในตลาดการเงินโลก ส่งผลให้เกิดเงินทุนไหลออกจากประเทศเศรษฐกิจตลาดเกิดใหม่เป็นจำนวนมาก (Funke & Ho, 2021) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจัดอยู่ในประเทศตลาดเกิดใหม่ (Apaitan et al., 2022) ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่ยังไม่พัฒนา (Dua & Gaur, 2010) เนื่องจากมีมูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาดและปริมาณการซื้อขายน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับตลาดทุนที่พัฒนาแล้ว เช่น ตลาดทุนในประเทศสหรัฐอเมริกา (Vivattanachang & Supattarakul, 2013)

ประเทศไทยถือเป็นประเทศตลาดเกิดใหม่ จากวิกฤต COVID-19 อาจทำให้นักลงทุนในกลุ่มที่ขาดความเชื่อมั่นในผลการดำเนินงานตัดสินใจถอนเงินลงทุนออกไป (Funke & Ho, 2021) ความไม่แน่นอนทางการเงินถือว่ามีผลสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยโดยรวม รวมถึงนโยบายทางเศรษฐกิจและความไม่แน่นอนทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สร้างผลกระทบต่อการลงทุนมากที่สุดอย่างต่อเนื่อง (Apaitan et al., 2022) รวมทั้งในช่วง COVID-19 รัฐบาลของประเทศไทยมีนโยบายกำกับดูแลการแพร่ระบาดอย่างเข้มงวดในขณะเดียวกัน การคาดการณ์ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563 ได้รับผลกระทบจาก COVID-19 มากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) ส่งผลให้มีระดับ GDP ต่ำกว่าประเทศอื่นเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากประเทศไทยต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวและการส่งออกสูง ซึ่งส่งผลกระทบมากที่สุดต่อกลุ่มบริการ การท่องเที่ยว โรงแรม และการขนส่งทางอากาศ (Wicaksono & Rinaldi, 2021) อาจกล่าวได้ว่า COVID-19 ส่งผลให้ภาพรวมของระบบเศรษฐกิจแย่ลง และส่งผลให้ผลการดำเนินงานของกิจการลดลงเช่นเดียวกัน งานวิจัยในอดีตพบว่าในช่วงการล็อกดาวน์ (Lockdown) ทำให้ความเกี่ยวข้องของข้อมูลทางบัญชีที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจของนักลงทุนในการคาดการณ์ลดลง เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวส่งผลให้ความน่าเชื่อถือของงบการเงินลดลง จึงส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม การตัดสินใจของนักลงทุน (Aljawaheri et al., 2021) กิจการต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนอย่างมากในช่วง COVID-19 เนื่องจากไม่สามารถคาดการณ์เกี่ยวกับการระบาด COVID-19 และยังส่งผลให้เศรษฐกิจตกต่ำ (Cui et al., 2021) งานวิจัยในอดีตแสดงให้เห็นว่าความระมัดระวังทางบัญชีจะมีความสำคัญ เมื่อมีความไม่แน่นอนเพิ่มขึ้น ข้อมูลทางบัญชีที่น่าเชื่อถือจะช่วยให้นักลงทุนประเมินผลการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น (LaFond & Watts, 2008; Khan & Watts, 2009; Kim et al., 2013; Balakrishnan et al., 2016; Cui et al., 2021) สำหรับการแพร่ระบาด COVID-19 ในงานวิจัยนี้เรียกว่า “วิกฤต COVID-19”

ในช่วงวิกฤตการเงินมักส่งผลกระทบให้ผลการดำเนินงานของกิจการลดลง ซึ่งจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้มีส่วนได้เสีย (เช่น นักลงทุน) ในทำนองเดียวกันในช่วงวิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการในประเทศไทย (Tangsomworapong, 2021) และทำให้นักลงทุนตัดสินใจขายหุ้นที่ถือไว้ จากเหตุผลดังกล่าวผู้บริหารของกิจการอาจจำเป็นต้องเรียกร้องความเชื่อมั่นต่อผลการดำเนินงานในช่วง COVID-19 ผ่านการจัดการกำไร (Ozili, 2021; Rahman et al., 2022) โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวทางบัญชี O'Callaghan et al. (2018) กล่าวว่าผู้บริหารอาจมีส่วนร่วมในการจัดการกำไรเพื่อหลีกเลี่ยงผลกำไรที่ลดลง ดังนั้น ในช่วงวิกฤต COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย (Tangsomworapong, 2021) ผู้บริหารอาจเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร ผ่านรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวทางบัญชี เพื่อต้องการให้ระดับผลการดำเนินงานที่แสดงในงบการเงินไม่แย่ไปกว่าคู่แข่ง (Ozili, 2021; Rahman et al., 2022) แต่ในปัจจุบันหลักฐานเกี่ยวกับผลกระทบของ COVID-19 ต่อคุณภาพกำไรยังมีจำนวนน้อย (Lassoued & Khanchel, 2021) ซึ่งความระมัดระวังทางบัญชีที่วัดจากการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาถือเป็นตัวแทนเพื่อวัดคุณภาพกำไร (Dechow et al., 2010) ที่สะท้อนถึงคุณภาพงบการเงิน

วิกฤต COVID-19 ไม่ใช่เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ แต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมากกว่าเหตุการณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต (Tangsomworapong, 2021) ซึ่งจะนำไปสู่ผลการดำเนินงานของกิจการที่ลดลง และอาจทำให้ผู้บริหารของกิจการเลือกใช้การรับรู้กำไรเร็วกว่าผลขาดทุน เพื่อให้กำไรสูงขึ้นและมีฐานะการเงินที่ดี (Ozili, 2021; Rahman et al., 2022) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขที่อาจเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Beaver & Ryan, 2005) รวมทั้ง ในช่วง COVID-19 หน่วยงานกำกับดูแลในประเทศไทย เช่น สภาวิชาชีพบัญชี¹ ได้ประกาศให้มีการใช้มาตรการผ่อนปรนในช่วง COVID-19 ชั่วคราว เพื่อลดผลกระทบในการจัดทำงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เช่น อนุญาตให้กิจการเลือกที่จะไม่นำ COVID-19 มาเป็นปัจจัยข้อบ่งชี้ในการทดสอบด้วยค่าหรือไม่นำ COVID-19 มาเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดภาระผูกพันสำหรับเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนในส่วนของการประมาณการหนี้สิน เป็นต้น (TFAC, 2020a) อาจแสดงให้เห็นว่าในช่วง COVID-19 กิจการในประเทศไทยอาจไม่นำหลักความระมัดระวังทางบัญชีมาใช้ในการจัดทำงบการเงิน (เช่น การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา) เพราะจะส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานที่ลดลงภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน รวมทั้ง ประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างจากต่างประเทศ (Phakdee & Srijunpetch, 2020) เพราะต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวเป็นหลัก และประเทศไทยยังได้รับผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจมากที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wicaksono & Rinaldi, 2021) นอกจากนี้ วัฒนธรรมของประเทศไทยยังมีการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงอยู่ในระดับสูง (Hofstede et al., 2010) สะท้อนถึงการมีความระมัดระวังในระดับมาก และยังไม่พบการศึกษาใดในประเทศไทยเกี่ยวกับวิกฤต COVID-19 กับความระมัดระวังทางบัญชี จึงเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย

จากเหตุผลดังกล่าว จึงเกิดคำถามในการวิจัยที่ว่า COVID-19 ส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชีหรือไม่ อย่างไร รวมทั้ง การเลือกใช้กลยุทธ์กำไร และระดับการจัดการกำไรที่แตกต่างกันส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชีอย่างไร เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในบริบทของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศตลาดเกิดใหม่ (Apaitan et al., 2022) และมีนโยบายการกำกับดูแลในช่วง COVID-19 อย่างเข้มงวด ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานโดยตรง (Tangsomworapong, 2021) รวมทั้ง มีมาตรการผ่อนปรนทางบัญชีชั่วคราว (TFAC, 2020a) ซึ่งแตกต่างจากประเทศอื่น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบผลกระทบของ COVID-19 ต่อความระมัดระวังทางบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2561 - 2564 และได้แยกกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบเพิ่มเติมในกลุ่มที่เลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มหรือลดกำไร และกลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรสูงหรือต่ำ ซึ่งมีประโยชน์ที่ได้รับ 3 ประการ ประการแรก นักวิชาการและนักวิจัยมีหลักฐานจากงานวิจัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของวิกฤต COVID-19 กับประโยชน์ของข้อมูลบัญชีผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ซึ่งเป็นตัวแทนของคุณภาพกำไร (Dechow et al., 2010) เนื่องจากงานวิจัยในอดีตพบหลักฐานเกี่ยวกับการจัดการกำไร (Aljawaheri et al., 2021; Liu & Sun, 2022) ประการที่สองหน่วยงานกำกับดูแล เช่น สภาวิชาชีพบัญชี และสำนักงาน ก.ล.ต. มีหลักฐานที่ช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับทิศทางและผลกระทบของวิกฤต COVID-19 ที่มีต่อคุณภาพของงบการเงินช่วงเวลาก่อนวิกฤต COVID-19 ในประเทศไทย ซึ่งถือเป็นประเทศตลาดเกิดใหม่ และมีการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงในระดับสูง (Hofstede et al., 2010) และประการที่สามนักลงทุน ผู้ให้กู้ ผู้ถือหุ้นและผู้ใช้อื่นๆ ข้อมูลในงบการเงินสามารถนำผลการวิจัยที่พบครั้งนี้ไปใช้สนับสนุนการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ได้อย่างระมัดระวัง เช่น การซื้อ ขาย หรือถือเงินลงทุน เป็นต้น

¹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชีที่ 16/2563 เรื่อง แนวปฏิบัติทางการบัญชี เรื่อง มาตรการผ่อนปรนชั่วคราวสำหรับทางเลือกเพิ่มเติมทางบัญชีเพื่อรองรับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (TFAC, 2020a)

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบของวิกฤต COVID-19 ต่อบริษัทจดทะเบียน

วิกฤต COVID-19 (COVID-19 Crisis) หมายถึง เหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของทางด้านสาธารณสุขอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอย่างชัดเจน (Liu & Sun, 2022; Tangsomworapong, 2021) และในช่วงวิกฤต COVID-19 ก็มีการอ้างถึงเผชิญกับความผันผวนของผลการดำเนินงานและผลกระทบต่าง ๆ ตามแนวคิดของทฤษฎีการส่งสัญญาณ (Signaling Theory) ผู้บริหารอาจตัดสินใจในการจัดการกับรายการในงบการเงิน โดยต้องการให้ผลการดำเนินงานที่น่าเสนอถูกสื่อสารไปยังนักลงทุนภายนอกเพื่อรับรู้เกี่ยวกับผลการดำเนินงานในอนาคต (Sun, 2011; Liu & Sun, 2022) รวมทั้ง ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ยังสนับสนุนว่าผู้บริหารอาจใช้พฤติกรรมฉวยโอกาสในการจัดการกำไร เพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์ส่วนตัว (Jensen & Meckling, 1976) ในการทำให้กำไรเพิ่มขึ้นหรือลดลง (Liu & Sun, 2022) เช่นเดียวกับแนวคิดตามทฤษฎีการบัญชีเชิงปฏิฐาน (Positive Accounting Theory) ที่กล่าวว่าผู้บริหารอาจเลือกวิธีทางบัญชีที่ทำให้ตนเองได้รับผลประโยชน์สูงสุด เช่น เพื่อค่าตอบแทนส่วนตัว ลดการละเมิดเงื่อนไขสัญญาเงินกู้ และลดต้นทุนทางการเงินโดยการเลือกไม่ทำให้ผลการดำเนินงานเป็นที่น่าสนใจของรัฐบาล เป็นต้น (Watts & Zimmerman, 1986) ในมุมมองของทฤษฎีตัวแทนและทฤษฎีการบัญชีเชิงปฏิฐานแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารจะเลือกวิธีทางบัญชี เพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์สูงสุด (Waweru et al., 2011) ผู้บริหารของกิจการจึงมีแรงจูงใจที่หลากหลายในการจัดการกับตัวเลขกำไรในงบการเงิน (Liu & Sun, 2022) เพื่อต้องการส่งสัญญาณที่ดีเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกิจการให้กับนักลงทุน ตามแนวคิดของทฤษฎีการส่งสัญญาณให้กับบุคคลภายนอก (Sun, 2011; Liu & Sun, 2022)

วิกฤต COVID-19 มีผลกระทบต่อตลาดทุนทั่วโลก เช่น ในประเทศไทย วิกฤต COVID-19 ที่เกิดขึ้นทำให้ผลการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2563 ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2562 (Tangsomworapong, 2021) อาจทำให้ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ขาดความเชื่อมั่นต่อความสามารถในการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กล่าวคือ ผู้บริหารอาจตัดสินใจเลือกแสดงผลการดำเนินงานในช่วง COVID-19 ที่สูงกว่าปกติ โดยไม่คำนึงถึงหลักความระมัดระวังทางบัญชี งานวิจัยในอดีต พบว่าผู้บริหารจะเลือกใช้เทคนิคการจัดการกำไร เพื่อทำให้กำไรสูงขึ้น ซึ่งจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุน เนื่องจากกิจการไม่ต้องการแสดงผลการดำเนินงานที่ย่ำแย่กว่าคู่แข่ง (Ozili, 2021)

COVID-19 เป็นโรคระบาดใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นในอดีต จึงทำให้มีหลักฐานงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของ COVID-19 ต่อคุณภาพกำไรไม่มาก และทิศทางของผลการวิจัยยังไม่ชัดเจน แต่พบหลักฐานว่า COVID-19 ลดความเกี่ยวข้องของข้อมูลบัญชี (Aljawaheri et al., 2021) เพิ่มระดับการจัดการกำไร (Rahman et al., 2022) ซึ่งผู้บริหารอาจเลือกไม่ใช้ความระมัดระวังทางบัญชีผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เพราะจะทำให้ผลการดำเนินงานในช่วง COVID-19 ลดลง การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา และการจัดการกำไร ถือเป็นตัววัดคุณภาพกำไรที่สะท้อนถึงคุณภาพของงบการเงิน (Dechow et al., 2010) Lassoued and Khanchel (2021) กล่าวว่าหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการจัดการกำไรในช่วงการระบาด COVID-19 ยังมีจำนวนน้อยและหายาก จึงแสดงให้เห็นว่างานวิจัยเกี่ยวกับ COVID-19 ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพงบการเงินเมื่อพิจารณาผ่านคุณภาพกำไรควรมีการยืนยันเพิ่มเติม เพื่อให้หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบหรือทิศทางของความสัมพันธ์ที่ชัดเจน นอกจากนี้ Aljawaheri et al. (2021) ศึกษาในประเทศอิรักพบผลกระทบที่สำคัญของการระบาด COVID-19 ต่อระดับการจัดการกำไร เนื่องจากกิจการต้องการรักษาระดับของกำไรในช่วงเวลาต่าง ๆ ซึ่งไม่ต้องการให้ผลกำไรมีความผันผวน และทำให้เกิดผลกระทบของการรับรู้ของนักลงทุนในเชิงบวก (Aljawaheri et al., 2021) อย่างไรก็ตาม COVID-19 ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในภาพรวมแย่ลง และส่งผลให้กิจการมีผลการดำเนินงานลดลงเช่นเดียวกันจากสถานการณ์ความไม่แน่นอนดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี (Beaver & Ryan, 2005)

ในมุมมองของการจัดการกำไรผ่านกลยุทธ์เพิ่มหรือลดกำไร งานวิจัยของ O'Callaghan et al. (2018) กล่าวว่าผู้บริหารของบริษัทอาจมีส่วนร่วมในการจัดการกำไร เพื่อหลีกเลี่ยงผลกำไรที่ลดลง ซึ่งตรวจสอบแรงจูงใจเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไรได้จากรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ (O'Callaghan et al., 2018) Yan et al. (2022) พบว่า COVID-19 มีผลกระทบเชิงบวกกับรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจที่สะท้อนกลยุทธ์การเพิ่มกำไร ในประเทศจีน โดยใช้ข้อมูลปี 2018 - 2020 รวมทั้ง Kazemi (2022) พบว่าผู้บริหารของกิจการในสหภาพยุโรปเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไรในช่วง COVID-19 ดังนั้น ในช่วงระบอบ COVID-19 ผู้บริหารอาจตัดสินใจเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร ผ่านการใช้รายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ โดยไม่คำนึงถึงหลักความระมัดระวังทางบัญชี เนื่องจากผู้บริหารอาจต้องการคงไว้ซึ่งระดับผลการดำเนินงาน เมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง (Ozili, 2021) แต่ยังมีหลักฐานในอดีตจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่พบผลโต้แย้ง โดยพบว่ากิจการจะเลือกรับรู้ผลขาดทุนจำนวนมากในช่วง COVID-19 กล่าวคือ กิจการเลือกใช้กลยุทธ์การลดกำไรในช่วงเวลาดังกล่าว (Liu & Sun, 2022)

หลักฐานในอดีตที่ศึกษาเกี่ยวกับระดับการจัดการกำไร Haque et al. (2019) พบว่ากิจการที่อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจเพิ่มขึ้น และความไม่แน่นอนส่งผลให้ผลการดำเนินงานลดลง Lassoued and Khanchel (2021) ได้ตรวจสอบผลกระทบของ COVID-19 ต่อระดับการจัดการกำไร เมื่อพิจารณาจากค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ซึ่งพบว่ากิจการมีแนวโน้มที่จะจัดการกำไรในช่วงที่มีการระบาด COVID-19 มากกว่าในช่วงก่อนระบาด COVID-19 ในทำนองเดียวกัน Rahman et al. (2022) พบว่าช่วง COVID-19 ทำให้กิจการมีระดับการจัดการกำไรที่แท้จริงเพิ่มสูงขึ้น แสดงให้เห็นว่า COVID-19 เป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้บริหารตัดสินใจเลือกใช้เทคนิคการจัดการกำไรที่แท้จริงมากขึ้น จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า COVID-19 เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้บริหารเลือกใช้เทคนิคการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ (Lassoued & Khanchel, 2021) และการจัดการกำไรที่แท้จริง (Rahman et al., 2022) เพื่อรักษาระดับผลการดำเนินงาน อาจไม่คำนึงถึงหลักความระมัดระวังทางบัญชี เมื่อพิจารณาผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับช่วงก่อน และช่วงวิกฤต COVID-19

ความระมัดระวังทางบัญชีและการจัดการกำไร

ความระมัดระวัง (Conservatism) ที่บัญญัติศัพท์ไว้ในกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน ตามประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 48/2563 เรียกว่า “ความรอบคอบ” หมายถึง “การใช้ดุลยพินิจภายใต้เงื่อนไขของความไม่แน่นอนอย่างระมัดระวัง การใช้ความรอบคอบ หมายความว่าสินทรัพย์และรายได้ไม่แสดงสูงเกินไป และหนี้สินและค่าใช้จ่ายไม่แสดงต่ำเกินไป และการใช้ความรอบคอบจึงไม่ยอมให้แสดงสินทรัพย์หรือรายได้ต่ำเกินไปหรือแสดงหนี้สินหรือค่าใช้จ่ายสูงเกินไป” (TFAC, 2020b) วรรณกรรมในอดีตแบ่งความระมัดระวังทางบัญชีออกเป็น 2 ประเภท (Beaver & Ryan, 2005) คือ 1) ความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไข (Conditional Conservatism) คือ ผลที่เกิดจากการบัญชีที่สะท้อนข่าวร้ายได้เร็วกว่าข่าวดี (Basu, 1997) เช่น การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เป็นตัววัดความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไข โดยทั่วไปความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขจะเกิดขึ้นหากอยู่ภายใต้ความไม่แน่นอน (Beaver & Ryan, 2005) และ 2) ความระมัดระวังทางบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไข (Unconditional Conservatism) คือ มูลค่าตามบัญชีของสินทรัพย์สุทธิแสดงไว้ต่ำกว่าความเป็นจริง อันเนื่องมาจากหลักการบัญชีที่กำหนดไว้ (Beaver & Ryan, 2005) ซึ่งงานวิจัยนี้สนใจศึกษาความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไข เนื่องจาก COVID-19 ถือเป็นสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ (UOB, 2020) รวมทั้งอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขที่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Beaver & Ryan, 2005)

Cui et al. (2021) พบว่าในช่วง COVID-19 กิจการในประเทศจีนมีความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขเพิ่มขึ้น เมื่อมีระดับการลดลงของผลตอบแทนหุ้น และมีความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Balakrishnan et al. (2016) พบว่าบริษัทที่มีความระมัดระวังทางบัญชีเพิ่มขึ้นจะมีลักษณะของหนี้สินที่เพิ่มขึ้นและมีผลตอบแทนหุ้นลดลง เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ งานวิจัยของ Diantimala et al. (2022) พบว่าธุรกิจธนาคารจะมีความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขเพิ่มสูงขึ้นในช่วงวิกฤต COVID-19 เนื่องจากการคาดการณ์ความเสี่ยงจากการผิมนัดชำระหนี้ ธนาคารจะเพิ่มค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มระดับความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขที่สูงขึ้น รวมทั้ง Kim and Shawn (2022) พบว่าบริษัทที่มีระดับความระมัดระวังทางบัญชีสูงขึ้นในช่วงวิกฤต COVID-19

จากหลักฐานงานวิจัยข้างต้นเป็นผลการวิจัยที่พบในต่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากกิจการต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดของ COVID-19 จะมีความระมัดระวังทางบัญชีเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่พบหลักฐานในประเทศไทยเกี่ยวกับ COVID-19 กับความระมัดระวังทางบัญชี เนื่องจากประเทศไทยมีวัฒนธรรม (Culture) แตกต่างจากประเทศอื่น (Ratsamewongjan et al., 2021) ตามมุมมองของ Hofstede et al. (2010) เช่น มีการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงในระดับสูง คำนึงถึงสังคมมาก ให้ความสำคัญกับผู้หญิง เป็นต้น ในความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังกล่าวอาจทำให้มีระดับความระมัดระวังทางบัญชีสูง รวมทั้ง ประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างจากต่างประเทศ และได้รับผลกระทบจาก COVID-19 ต่อระบบเศรษฐกิจอย่างมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wicaksono & Rinaldi, 2021) และการศึกษาครั้งนี้ยังได้พิจารณาเพิ่มเติมถึงกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะการใช้กลยุทธ์กำไร (กลยุทธ์เพิ่มหรือลดกำไร) และระดับการจัดการกำไรสูง (ต่ำ) ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะให้หลักฐานเพิ่มเติมจากงานวิจัยในอดีต

การจัดการกำไร (Earnings Management: EM) คือ ความตั้งใจของผู้บริหารในการทำให้ตัวเลขกำไรเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ (Ruch & Taylor, 2015) ซึ่ง Younes et al. (2012) พบว่าบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำจะมีการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาได้ดีกว่าบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรสูง จากหลักฐานดังกล่าวอาจแสดงให้เห็นว่ากิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูงจะรับรู้ผลกำไรเร็วกว่าผลขาดทุน หรือกล่าวได้ว่าบริษัทจะแสดงรายการโดยไม่คำนึงถึงความระมัดระวังทางบัญชี ในขณะที่ความระมัดระวังทางบัญชี (Accounting Conservatism) ให้มุมมองในทิศทางตรงกันข้ามกับการเลือกใช้วิธีทางบัญชีเชิงรุก (Aggressive Accounting) หรือการเลือกใช้วิธีเพิ่มกำไรเมื่อผลการดำเนินงานไม่ดี (O'Callaghan et al., 2018) เนื่องจากความระมัดระวังทางบัญชีจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการลดลงของมูลค่าสินทรัพย์ รวมถึงการใช้พฤติกรรมเพื่อลดกำไร (Ruch & Taylor, 2015)

งานวิจัยของ Jackson and Liu (2010) พบว่าบริษัทจัดการค่าใช้จ่ายหนี้สูญให้ต่ำลง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกำไร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร ในขณะที่ Ruch and Taylor (2015) ได้สรุปเพิ่มเติมว่าผู้บริหารจะใช้พฤติกรรมฉวยโอกาสจากหลักความระมัดระวังทางบัญชี โดยการตั้งเงินสำรองสะสมเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้สินทรัพย์ในงบการเงินแสดงมูลค่าไว้ในจำนวนที่ต่ำเกินไป และการใช้พฤติกรรมดังกล่าวยังช่วยให้บรรลุเป้าหมายของกำไรในงวดอนาคตด้วยเช่นกัน แต่ในช่วงวิกฤต COVID-19 กิจการต้องเผชิญกับปัญหาทางการเงินและความไม่แน่นอน ทำให้กิจการมีแนวโน้มที่จะเลือกจัดการกับรายการในงบการเงินเพิ่มมากขึ้น (Šušak, 2020) งานวิจัยของ Haque et al. (2019) พบว่ากิจการที่อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น และยิ่งพบว่าระดับการจัดการกำไรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขในประเทศปากีสถาน ดังนั้น หากกิจการเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไรผ่านรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ และมีระดับการจัดการกำไรสูงจะสะท้อนให้เห็นถึงความระมัดระวังทางบัญชีหรือไม่

จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีตแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารของกิจการจะเลือกใช้พฤติกรรมฉวยโอกาสจากหลักความระมัดระวังทางบัญชี เพื่อทำให้บรรลุเป้าหมายของกำไรในอนาคต โดยการตั้งเงินสำรองสะสมผ่านความระมัดระวังทางบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไข (Ruch & Taylor, 2015) การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของระดับการจัดการกำไร ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมฉวยโอกาสของผู้บริหารอื่นจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูล และการจัดการกำไรยังส่งผลให้ความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขลดลง (Haque et al., 2019) รวมทั้ง การประกาศใช้มาตรการผ่อนปรนในช่วง COVID-19 ในการจัดทำงบการเงิน พบว่าบริษัทที่มีผลขาดทุน หรือมีระดับหนี้สินสูงผู้บริหารจะเลือกใช้มาตรการผ่อนปรนเพื่อลดผลกระทบต่อการเงิน (Bungkilo & Tulardilok, 2021) หลักฐานดังกล่าวอาจแสดงให้เห็นว่า หากผู้บริหารเลือกนำเสนองบการเงินโดยคำนึงถึงความระมัดระวังทางบัญชี ผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาอาจส่งผลให้ผลการดำเนินงานในช่วง COVID-19 และสินทรัพย์สุทธิลดลงอย่างมาก

การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา

การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา คือ การรับรู้รายการผลขาดทุนหรือค่าใช้จ่ายอย่างทันเวลาในงบการเงิน จากหลักฐานงานวิจัยในอดีตแสดงให้เห็นว่าคุณภาพของการรายงานทางการเงินได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจมหภาค (Liu & Sun, 2022) ดังนั้น การแพร่ระบาดของ COVID-19 จึงเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ผลกระทบที่มีต่อคุณภาพของงบการเงิน งานวิจัยนี้พิจารณาคุณภาพของงบการเงินจากความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไข ผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา (Ball & Shivakumar, 2005)

งานวิจัยในอดีตใช้ตัวแบบการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา (Timely Loss Recognition) เป็นตัวแทนของความระมัดระวังทางบัญชี (Conservatism) ซึ่ง Basu (1997) ได้นำเสนอแบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เป็นตัวแทนความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไข และใช้ข้อมูลจากราคาหลักทรัพย์ที่สะท้อนข้อมูลในตลาดหุ้น โดย Dietrich et al. (2007) กล่าวว่าแบบจำลองของ Basu (1997) มีความลำเอียง (Bias) ในการประมาณค่า ในขณะที่แบบจำลองของ Ball and Shivakumar (2005) ที่ใช้ข้อมูลกระแสเงินสดและรายการคงค้างมีข้อได้เปรียบมากกว่าแบบจำลองของ Basu (1997) เนื่องจากตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองไม่ได้ใช้ข้อมูลราคาหลักทรัพย์ที่อ้างอิงจากตลาด ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงในการประมาณค่าที่ไม่ถูกต้อง (Garcia Lara et al., 2009) งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้แบบจำลองของ Ball and Shivakumar (2005) เป็นตัวแทนความระมัดระวังทางบัญชี

Ball and Shivakumar (2005) ได้พัฒนาตัวแบบเพื่อใช้อธิบายความแตกต่างของการรับรู้ผลกำไรหรือขาดทุนอย่างทันเวลา ซึ่งพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างรายการคงค้างและกระแสเงินสดในงวดปัจจุบัน โดยทั่วไปรายการคงค้างและกระแสเงินสดจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบ ตามแนวคิดของการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา กิจกรรมจะรับรู้ผลขาดทุนทันทีเมื่อกิจการคาดว่ารายการนั้นจะเกิดขึ้น เช่น กิจกรรมรับรู้ค่าเผื่อการด้อยค่าของสินทรัพย์ หรือกิจกรรมคาดว่าสินทรัพย์ถาวรบางรายการไม่ก่อให้เกิดกระแสเงินสดรับในอนาคตแล้ว หรือโรงงานผลิตสินค้าประสบปัญหาทางเศรษฐกิจโดยไม่มีโอกาสฟื้นตัวทำให้มูลค่าของโรงงาน ซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ถาวรลดลงและถูกรับรู้ในงวดบัญชีทันที ส่งผลให้กระแสเงินสดสุทธิที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตลดลง (Ball and Shivakumar, 2005) หากกิจกรรมรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาผ่านรายการคงค้าง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างรายการคงค้างและกระแสเงินสดมีค่าเป็นบวก (Ball and Shivakumar, 2005) แบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาแสดงดังนี้

$$\text{Accruals}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{CFO}_{i,t} + \beta_2 \text{DCFO}_{i,t} + \beta_3 \text{CFO}_{i,t} * \text{DCFO}_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

เมื่อ

$\text{Accruals}_{i,t}$ = รายการคงค้างรวมของบริษัท i ปีที่ t หาดด้วยสินทรัพย์รวมปีที่ t-1

$\text{CFO}_{i,t}$ = กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานสุทธิของบริษัท i ปีที่ t หาดด้วยสินทรัพย์รวมปีที่ t-1

$\text{DCFO}_{i,t}$ = ตัวแปรหุ่น หาก $\text{CFO}_{i,t}$ ของบริษัท i ปีที่ t มีค่าเป็นลบให้เท่ากับ 1 หากไม่ใช่เท่ากับ 0

จากตัวแบบข้างต้น ในแบบจำลองได้แบ่งกลุ่มกิจการที่มีกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานที่มีค่าเป็นบวกและลบ โดยแทนค่าเป็นตัวแปรหุ่น และจะนำตัวแปรหุ่นไปทำผลกระทบรวม (Interaction) กับตัวแปร $\text{CFO}_{i,t} * \text{DCFO}_{i,t}$ (β_3) จะต้องมีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญ ซึ่งถือเป็นความระมัดระวังทางบัญชีอย่างมีเงื่อนไข (Conditional Conservatism) โดยความสัมพันธ์เชิงบวกเกิดจากการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาในงวดบัญชีเดียวกัน กล่าวคือ การรับรู้ “ข่าวร้าย” (Bad News) ของกระแสเงินสดติดลบและรายการคงค้างมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน (Garcia Lara et al., 2009) จึงเป็นการสะท้อนการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา หรือกล่าวได้ว่ากิจการมีความระมัดระวังทางบัญชี

COVID-19 กับความระมัดระวังทางบัญชี

งานวิจัยนี้พิจารณาความระมัดระวังทางบัญชี ผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ซึ่งมีแนวคิดว่าการรับรู้ผลขาดทุนทันที เมื่อมีการคาดว่าจะรายการนั้นจะเกิดขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีตพบว่าวัฒนธรรมของประเทศไทยมีความเฉพาะ (Unique) เนื่องจากกิจการจะมีความระมัดระวังทางบัญชี ทั้งการรับรู้รายการหรือการเปิดเผยข้อมูล (Ratsamewongjan et al., 2021) รวมทั้ง ในช่วงวิกฤต COVID-19 มีเหตุการณ์ที่ทำให้กิจการอาจต้องรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เช่น การรับรู้ผลขาดทุนจากการด้อยค่าของสินทรัพย์ หรือสินทรัพย์ของกิจการไม่ก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ หรือ COVID-19 เป็นปัจจัยที่ทำให้กิจการต้องตั้งประมาณการหนี้สิน เป็นต้น เนื่องจากรัฐบาลในประเทศไทยได้มีการประกาศล็อกดาวน์ และจำกัดการเข้าพื้นที่ ที่มีการรวมตัวกันของคนจำนวนมาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กิจการต้องรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา แต่ในการจัดทำงบการเงิน สภาวิชาชีพบัญชีได้ประกาศมาตรการผ่อนปรนที่ให้ออกการเลือกไม่นำปัจจัย COVID-19 เป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ผลขาดทุนจากการด้อยค่า หรือประมาณการหนี้สิน (TFAC, 2020a) การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา จะทำให้ค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวอาจทำให้ความเชื่อมั่นของนักลงทุนหรือผู้ถือหุ้นลดลง เนื่องจากการใช้เทคนิคการจัดการกำไร (Lassoued & Khanchel, 2021) เพื่อรักษาระดับของผลการดำเนินงานไม่ให้มีความผันผวน (Aljawaheri et al., 2021) อาจเป็นสัญญาณที่ทำให้กิจการไม่เลือกใช้การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เพราะจะส่งผลให้ผลการดำเนินงานของกิจการลดลง

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในอดีตของ Rusmin et al. (2013) สนับสนุนว่าผู้บริหารในอุตสาหกรรมขนส่งจะเลือกทำให้กำไรลดลงในช่วงวิกฤต เพื่อให้ปีถัดไปมีกำไรเพิ่มขึ้น จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนถึงความระมัดระวังทางบัญชีในช่วงวิกฤต COVID-19 สอดคล้องกับ Persakis and Iatridis (2015) พบว่ากิจการจะมีระดับคุณภาพกำไรลดลงในช่วงวิกฤตทางการเงินระดับโลก (Global Financial Crisis) เช่น ลดความสามารถในการพยากรณ์กำไร และมีรายการคงค้างเพิ่มขึ้น เป็นต้น

การพัฒนาสมมติฐานในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีตยังพบหลักฐานเกี่ยวกับ COVID-19 กับความระมัดระวังทางบัญชีจำนวนน้อย ซึ่งงานวิจัย Lassoued and Khanchel (2021) พบว่าการระบาดใหญ่ของ COVID-19 ส่งผลกระทบบต่อระดับการจัดการกำไร โดยในช่วงระบาดใหญ่ของ COVID-19 กิจการจะมีระดับการจัดการกำไรมากกว่าในช่วงก่อนการระบาด COVID-19 อาจเป็นเพราะผู้บริหารต้องการเรียกร้องความเชื่อมั่นของนักลงทุนและผู้ถือหุ้น ผู้บริหารจึงมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้การจัดการกำไรเพิ่มขึ้น เพื่อให้ฐานะการเงินของกิจการไม่แย่กว่าคู่แข่ง (Ozili, 2021; Rahman et al., 2022) ในทำนองเดียวกัน Rahman et al. (2022) พบว่าบริษัทจดทะเบียนในประเทศจีนมีระดับการจัดการกำไรที่แท้จริงผ่านกิจกรรมทางธุรกิจสูงขึ้น จากหลักฐานดังกล่าว อาจแสดงให้เห็นว่าบริษัทจะเลือกจัดการกำไร (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022) โดยไม่นำหลักความระมัดระวังทางบัญชีมาใช้ในการจัดทำงบการเงิน สอดคล้องกับ Cimini (2015) พบว่าในช่วงวิกฤต (ค.ศ. 2008 - 2012) รายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับการดุลยพินิจเพิ่มขึ้นในประเทศฝรั่งเศสและลักเซมเบิร์ก

ในทางตรงข้าม งานวิจัยของ Cui et al. (2021) พบว่าบริษัทในประเทศจีนมีความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขเพิ่มขึ้น เมื่อบริษัทมีระดับผลตอบแทนของหุ้นลดลงในช่วง COVID-19 และมีความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลสูงขึ้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Diantimala et al. (2022) พบว่าธุรกิจธนาคารจะมีความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขเพิ่มสูงขึ้นในช่วงวิกฤต เนื่องจากผู้บริหารได้คาดการณ์ความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระหนี้ ธนาคารจะเพิ่มค่าเผื่อนี้ลงจะสูญเสีย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีระดับความระมัดระวังทางบัญชีแบบมีเงื่อนไขที่สูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประเทศไทยพบว่าในช่วง COVID-19 สภาวิชาชีพบัญชีได้ประกาศให้มีการใช้มาตรการผ่อนปรนเพื่อลดผลกระทบต่อกงบการเงิน (TFAC, 2020a) และผลการวิจัยของ Bungkilo and Tulardilok (2021) พบว่า บริษัทที่มีผลขาดทุนหรือมีระดับหนี้สินสูงจะเลือกใช้มาตรการผ่อนปรนเพื่อลดผลกระทบต่อกงบการเงิน อาจเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาในช่วงเวลาดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานโดยรวม รวมทั้ง งานวิจัยในอดีตพบว่าในช่วงวิกฤต COVID-19 กิจการจะมีระดับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022) งานวิจัยนี้คาดว่า COVID-19 จะส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี จึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยหลักไว้ดังนี้

H1: วิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี

งานวิจัยนี้ได้แยกทดสอบผลกระทบของ COVID-19 ต่อความระมัดระวังทางบัญชีในกรณีที่กิจการมีระดับการจัดการกำไรสูง (ต่ำ) และการเลือกใช้กลยุทธ์กำไรเพิ่ม (ลด) กำไร โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มตัวอย่างย่อย จึงได้กำหนดสมมติฐานเพิ่มเติมจากสมมติฐานหลัก โดยเหตุผลที่สำคัญแสดงให้เห็นว่าในช่วง COVID-19 กิจการจะมีระดับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022) เนื่องจากผู้บริหารต้องการเรียกร้องความเชื่อมั่นของนักลงทุนและผู้ถือหุ้น ผู้บริหารจึงมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้การจัดการกำไรเพิ่มขึ้น เพื่อให้ฐานะการเงินของกิจการไม่แย่กว่าคู่แข่ง (Ozili, 2021; Rahman et al., 2022) เพราะผู้บริหารมีความตั้งใจที่จะทำให้ตัวเลขกำไรเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ (Ruch & Taylor, 2015) และในช่วง COVID-19 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Tangsomworapong, 2021) อาจทำให้ผู้บริหารเลือกใช้วิธีเพิ่มกำไรเมื่อผลการดำเนินงานไม่ดี (O'Callaghan et al., 2018) เนื่องจากผู้บริหารต้องเผชิญกับแรงกดดันของกำไรที่ลดลงจึงตัดสินใจจัดการกำไร เพื่อให้กำไรเพิ่มขึ้น (Smith et al., 2001) งานวิจัยของ Aflatooni and Mokarami (2013) พบว่าบริษัทต้องสงสัยที่บิดเบือนข้อมูลกำไรเพื่อหลีกเลี่ยงผลขาดทุนและกำไรที่เป็นศูนย์ บริษัทจะไม่รับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เนื่องจากหลักฐานบางส่วนพบว่าระดับความระมัดระวังทางบัญชีเพิ่มขึ้นตามเงื่อนไขเฉพาะของกิจการ (Cui et al., 2021; Diantimala et al., 2022) รวมทั้ง Yan et al. (2022) พบว่า COVID-19 มีผลกระทบเชิงบวกกับรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจที่สะท้อนกลยุทธ์เพิ่มกำไร ในประเทศจีน และงานวิจัยของ Kazemi (2022) พบว่าผู้บริหารของกิจการในสหภาพยุโรปเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไรในช่วง COVID-19 เช่นเดียวกัน ดังนั้น หากแยกกิจการออกเป็นกิจการที่เลือกกลยุทธ์เพิ่ม (ลด) กำไร ผลกระทบของ COVID-19 ที่มีต่อระดับความระมัดระวังทางบัญชีจะเป็นอย่างไร งานวิจัยนี้คาดว่าในกลุ่มกิจการที่เลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไรจะมีระดับความระมัดระวังทางบัญชีลดลง (Haque et al., 2019) จึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยดังนี้

H2: ในกิจการที่เลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไร วิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชี

ความไม่แน่นอนของสถานการณ์ COVID-19 มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการในประเทศไทย การจัดการกำไรจึงเป็นเทคนิคหนึ่งที่ผู้บริหารจะนำมาใช้เพื่อรักษาระดับผลการดำเนินงาน (Smith et al., 2001) และหลีกเลี่ยงผลขาดทุน (Aflatooni & Mokarami, 2013) หลักฐานในต่างประเทศพบว่าในช่วง COVID-19 บริษัทมีระดับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022) เพราะมีแรงกดดันที่ต้องบริหารงานเพื่อให้กำไรเพิ่มขึ้น (Smith et al., 2001) งานวิจัยของ Younes et al. (2012) พบว่าบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำจะมีการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ได้ดีกว่าบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรสูง ดังนั้นหากแยกกิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูง (ต่ำ) ผลกระทบของ COVID-19 ที่มีต่อความระมัดระวังทางบัญชีจะเป็นอย่างไร งานวิจัยนี้คาดว่ากิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูงจะมีความระมัดระวังทางบัญชีลดลง (Younes et al., 2012) จึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยดังนี้

H3: ในกิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูง วิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลตัวอย่างจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมดโดยไม่รวมกลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงิน กองทุนรวม เนื่องจากอุตสาหกรรมดังกล่าวและกองทุนรวมมีรูปแบบการนำเสนอการเงินที่มีความเฉพาะ และแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่น ๆ รวมทั้งงานวิจัยนี้ไม่รวมข้อมูลของบริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัยในการใช้คำนวณตัวแปร โดยกำหนดข้อมูลที่ใช้ครอบคลุม 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 - 2564 สำหรับตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแสดงการคัดเลือกดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การคัดเลือกตัวอย่าง

จำนวนบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด (2561 - 2564)	2,608	ปี-บริษัท
หัก บริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงิน	(260)	ปี-บริษัท
กองทุนรวม	(280)	ปี-บริษัท
บริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย	(79)	ปี-บริษัท
จำนวนบริษัทตัวอย่างคงเหลือ (2561 - 2564)	<u>1,989</u>	ปี-บริษัท

โดยเหตุผลที่เลือกช่วงเวลาดังกล่าวเนื่องจากในปี พ.ศ. 2563 - 2564 เป็นช่วงที่เกิดการแพร่ระบาด COVID-19 และในช่วงปี พ.ศ. 2561-2562 เป็นช่วงก่อน COVID-19 เพื่อให้ข้อมูลที่วิเคราะห์มีความเหมาะสม และมีช่วงเวลาที่เพียงพอต่อการพิจารณาเปรียบเทียบผลกระทบของวิกฤต COVID-19 ที่มีผลกระทบต่อการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เนื่องจากงานวิจัยในอดีตได้กำหนดให้การใช้ข้อมูลช่วงวิกฤต 1 ปี เป็นข้อจำกัดในการวิจัย (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022)

การพัฒนาแบบจำลองในงานวิจัย

Rahman et al. (2022) ศึกษาผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับ COVID-19 ต่อการจัดการกำไรในประเทศจีน โดยใช้ข้อมูล 3 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 2017 - 2020 ซึ่งกำหนดให้ตัวแปร COVID-19 เป็นตัวแปรหุ่น โดยให้ช่วง COVID-19 มีค่าเท่ากับ 1 คือ ปี ค.ศ. 2020 และให้ช่วงก่อน COVID-19 มีค่าเป็น 0 คือ ปี ค.ศ. 2017 - 2019 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lassoued and Khanchel (2021) ที่ศึกษาผลกระทบของ COVID-19 ต่อการจัดการกำไรของ 15 ประเทศในยุโรป ซึ่งวัดค่าตัวแปร COVID-19 เป็นตัวแปรหุ่น กำหนดให้ช่วงปี ค.ศ. 2017 - 2019 เป็นช่วงก่อน COVID-19 และปี ค.ศ. 2020 เป็นช่วง COVID-19 จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีต งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาผลกระทบของ COVID-19 ที่มีต่อความระมัดระวังทางบัญชีผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา และวัดค่าตัวแปร COVID-19 โดยแบ่งเป็นช่วงก่อน COVID-19 และช่วงระหว่าง COVID-19 เช่นเดียวกับงานวิจัยในอดีต (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022) โดยกำหนดให้มีค่าเป็น 1 หากอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2563 - 2564 (ช่วงวิกฤต COVID-19) และมีค่าเป็น 0 หากอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2561 - 2562 (ช่วงก่อน COVID-19)

การวิจัยนี้ประยุกต์แบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจากรายการคงค้าง (Accrual-Based Model) ที่นำเสนอโดย Ball and Shivakumar (2005) เพื่อทดสอบผลกระทบของ COVID-19 ในบริบทของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย แบบจำลองดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดและรายการคงค้าง ซึ่งจะไม่มีความไม่เท่าเทียมกันของการรับรู้กำไรหรือขาดทุน (Yang et al., 2014) นอกจากนั้น ตัวแบบดังกล่าวยังมีความเหมาะสมกับความไม่เท่าเทียมกันของการรับรู้กำไรหรือขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงที่ใช้ข้อมูลจากงบการเงิน (Ball & Shivakumar, 2005) หากกิจการมีการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ส่งผลให้มีกระแสเงินสดติดลบค่า β_3 ในแบบจำลอง (1) จะมีค่า > 0 ซึ่งสะท้อนถึงความระมัดระวังทางบัญชี (Ball & Shivakumar, 2005; Givoly et al., 2010) กล่าวคือ ค่าสัมประสิทธิ์จะมีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้คาดว่า COVID-19 จะส่งผลให้ความระมัดระวังทางบัญชีลดลง หรือไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลามาใช้ จึงคาดว่าค่า b_7 จะมีผลเป็นลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

$$Accruals_{i,t} = b_0 + b_1 CFO_{i,t} + b_2 DCFO_{i,t} + b_3 CFO_{i,t} * DCFO_{i,t} + b_4 COVID-19 + b_5 CFO_{i,t} * COVID-19 + b_6 DCFO_{i,t} * COVID-19 + b_7 CFO_{i,t} * DCFO_{i,t} * COVID-19 + b_8 Size_{i,t} + b_9 Leverage_{i,t} + b_{10} Growth_{i,t} + Industry + \epsilon_{i,t}$$

เมื่อ :

$Accruals_{i,t}$ = รายการคงค้างรวมของบริษัท i ปีที่ t หารด้วยสินทรัพย์รวมปีที่ t-1

$CFO_{i,t}$ = กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานสุทธิของบริษัท i ปีที่ t หารด้วยสินทรัพย์รวมปีที่ t-1

$DCFO_{i,t}$ = ตัวแปรหุ่น หาก $CFO_{i,t}$ มีค่าเป็นลบ ให้เท่ากับ 1 หากไม่ใช่เท่ากับ 0

COVID-19	=	วิกฤตโควิด-19 (COVID-19) กำหนดให้เป็นตัวแปรหุ่น หากอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2563 - 2564 ให้มีค่าเท่ากับ 1 หากอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2561-2562 ให้มีค่าเป็น 0
Size _{i,t}	=	ขนาดกิจการของบริษัท i ปีที่ t วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม
Leverage _{i,t}	=	อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ของบริษัท i ปีที่ t วัดจากหนี้สินรวมหารด้วยสินทรัพย์รวม
Growth _{i,t}	=	อัตราการเติบโตของบริษัท i ปีที่ t วัดจากรายได้ปีที่ t หารด้วยรายได้ปีที่ t-1 และหารด้วยรายได้ปีที่ t-1
Industry	=	อุตสาหกรรม จำนวน 7 อุตสาหกรรม กำหนดให้วัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น 6 ตัวแปร โดยให้ค่าเป็น 1 ในแต่ละอุตสาหกรรมที่สนใจ หากไม่ใช่ให้ค่าเป็น 0
$\epsilon_{i,t}$	=	ค่าความคลาดเคลื่อน

จากแบบจำลอง (1) งานวิจัยครั้งนี้คาดว่าค่า b_7 จะมีผลเป็นลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในช่วง COVID-19 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จะมีความระมัดระวังทางบัญชีลดลง เมื่อพิจารณาผ่านตัวแบบการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจากรายการคงค้าง (Ball & Shivakumar, 2005) เนื่องจากในช่วง COVID-19 ส่งผลกระทบต่อแต่ละกิจการแตกต่างกัน และเพื่อไม่เกิดความลำเอียงของผลการวิจัย ในแบบจำลองข้างต้นได้ควบคุมผลกระทบจากขนาดกิจการ (Size) อัตราส่วนหนี้สิน (Leverage) การเติบโตของกิจการ (Growth) และอุตสาหกรรม (Industry) เช่นเดียวกับงานวิจัยในอดีต (Warganegara & Vionita, 2010; Yang et al., 2014; Boonlert-U-Thai et al., 2021)

งานวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยแยกแสดงผลการวิเคราะห์เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการทดสอบสมมติฐานหลักของงานวิจัย เพื่อตอบคำถามที่ว่าวิกฤต COVID-19 ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี โดยพิจารณาผ่านแบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจากรายการคงค้าง (Ball & Shivakumar, 2005) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 (H1)

ส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อขยายผลการวิจัยจากส่วนที่ 1 โดยพิจารณาว่าการเลือกใช้กลยุทธ์กำไร² ผ่านรายการคงค้างโดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไร (Income-increasing) และกลุ่มเลือกกลยุทธ์ลดกำไร (Income-decreasing) ซึ่งใช้รายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ³ (Discretionary Accruals: DA) หาก DA มีค่ามากกว่า 0 ให้เป็นกลุ่มกลยุทธ์เพิ่มกำไร หาก DA มีค่าน้อยกว่า 0 ให้เป็นกลุ่มกลยุทธ์ลดกำไร (Laksmana & Yang, 2014; Rodríguez-Pérez & Van Hemmen, 2010) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2 (H2)

ส่วนที่ 3 เป็นการวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อขยายผลการวิจัยจากส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 โดยพิจารณาผ่านระดับการจัดการกำไร เนื่องจาก COVID-19 ทำให้มีระดับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น (Lassoued & Khanchel, 2021) งานวิจัยนี้พิจารณาแบ่งกลุ่มจากค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ (AbsDA)⁴ รวมกันทั้ง 3 แบบจำลอง (Aggregate) โดยใช้ค่ามัธยฐาน (Median) ในการแบ่งกลุ่ม โดยกลุ่มที่มีค่า AbsDA สูงกว่าค่ามัธยฐานให้เป็นกลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรสูง ในขณะที่กลุ่มที่มีค่า AbsDA ต่ำกว่าค่ามัธยฐานให้เป็นกลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำ

² การวิจัยนี้ได้แบ่งกลยุทธ์กำไร คือ กลยุทธ์เพิ่มกำไร หรือกลยุทธ์ลดกำไร โดยพิจารณาจากการประมาณค่ารายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ เช่นเดียวกับงานวิจัยในอดีต (O'Callaghan et al., 2018)

³ งานวิจัยนี้ประมาณการรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจโดยพิจารณาผ่านค่า Residual จาก 3 แบบจำลองรวมกัน (Aggregate) คือ Jones Model (Jones, 1991) Modified Jones Model (Dechow et al., 1995) และ Kothari et al. (2005) Model เพื่อไม่ให้เกิดความลำเอียงในการวัดค่าตัวแปร การประมาณค่าใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-sectional data) จำแนกรายอุตสาหกรรมในแต่ละปี

⁴ การคำนวณ Aggregate EM จะใช้ค่าเปอร์เซ็นต์ของการจัดอันดับ (Percentrank) จาก Residual ตามแบบจำลองประมาณค่ารายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจทั้ง 3 แบบจำลอง (Jones, 1991; Dechow et al., 1995; Kothari et al., 2005) และนำไปคำนวณหาค่าเฉลี่ยเพื่อให้ได้ระดับการจัดการกำไรของแต่ละกิจการ เพื่อลดความลำเอียงของการวัดค่าตัวแปร

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สถิติพรรณนาในตารางที่ 2 แสดงให้เห็นภาพรวมของข้อมูลตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย โดย Panel : A เป็นการแสดงค่าสถิติของตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา (Ball & Shivakumar, 2005) และตัวแปรควบคุมที่เกี่ยวข้อง ส่วนใน Panel : B เป็นการแสดงค่าร้อยละของตัวแปรกลุ่มประกอบด้วย วิกฤตโควิด-19 (COVID-19) การใช้กลยุทธ์กำไรของกิจการ (Income Stg.) และระดับการจัดการกำไร (AbsDA)

ตารางที่ 2 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

Panel : A	n	Mean	Median	Min	Max	S.D.
Accruals	1,989	-0.0298	-0.0351	-0.9405	0.5847	0.0989
CFO	1,989	0.0764	0.0713	-0.5145	1.2360	0.1151
DCFO	1,989	0.1865	0.0000	0.0000	1.0000	0.3896
CFO*DCFO	1,989	-0.0122	0.0000	-0.5145	0.0000	0.0413
Size	1,989	22.6566	22.4420	18.8690	28.7550	1.5367
Leverage	1,989	0.4541	0.4630	0.0000	0.9990	0.2177
Growth	1,989	0.0598	0.0120	-1.0000	2.6650	0.3866
Panel : B	n	Dummy = 1	Dummy = 0	% of 1	% of 0	
COVID-19	1,989	998	991	50.18	49.82	
Income Stg.	1,989	1,015	974	51.03	48.97	
AbsDA	1,989	994	995	49.97	50.03	

จากตารางที่ 2 พบว่าในช่วงก่อน COVID-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 - 2562 มีจำนวน 991 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 49.82 และในช่วงระหว่าง COVID-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 - 2564 มีจำนวน 998 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 50.18 นอกจากนี้ กลุ่มกิจการที่ใช้กลยุทธ์ลดกำไร (Income Stg. = 1) มีจำนวน 1,015 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 51.03 และกลุ่มกิจการที่ใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร (Income Stg. = 0) มีจำนวน 974 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 48.97 ในขณะที่กลุ่มกิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูง (AbsDA = 1) มีจำนวน 994 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 49.97 และกลุ่มกิจการที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำ (AbsDA = 0) มีจำนวน 995 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 50.03

การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ในงานวิจัยนี้ได้ทดสอบข้อสมมติที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือ ในส่วนแรกงานวิจัยนี้ได้ทดสอบปัญหา Multicollinearity โดยใช้ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (ในตารางที่ 3) ส่วนปัญหา Autocorrelation ใช้การทดสอบ Breusch-Godfrey Test และ ปัญหา Heteroscedasticity ใช้การทดสอบ Heteroscedasticity White Test ผลการทดสอบพบปัญหา Autocorrelation และ Heteroscedasticity การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในงานวิจัยนี้จึงใช้การประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยเทคนิค HAC standard errors & covariance เพื่อบรรเทาปัญหาและให้ค่า p-value มีความเหมาะสม ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแสดงในตารางที่ 4

ในตารางที่ 3 เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระในแบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์

ตัวแปร	CFO	DCFO	CFO*DCFO	COVID-19	Size	Leverage	Growth
CFO	1	-0.589**	0.585**	0.012	-0.043	-0.118**	0.111**
DCFO		1	-0.616**	0.033	-0.066**	0.085**	0.014
CFO*DCFO			1	0.001	0.050*	-0.077**	-0.113**
COVID-19				1	0.043	-0.004	-0.073**
Size					1	0.399**	0.034
Leverage						1	0.086**
Growth							1

หมายเหตุ: **significant at the 0.01 level (2-tailed), *significant at the 0.05 level (2-tailed).

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรพบว่าตัวแปรอิสระแต่ละคู่มีความสัมพันธ์ไม่สูงเกินไปที่จะเกิดปัญหา Multicollinearity ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : MRA) ซึ่ง Shrestha (2020) กล่าวว่าค่าสหสัมพันธ์ไม่ควรสูงเกินกว่า 0.80 หรือ -0.80 ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พบว่าตัวแปรอิสระแต่ละคู่มีความสัมพันธ์อยู่ในช่วง -0.616 ถึง 0.585 ซึ่งไม่สูงเกินไปที่จะทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

	Pre COVID-19		During COVID-19		Full Sample	
	Coef.	p-value	Coef.	p-value	Coef.	p-value
(Constant)	-0.123***	0.001	-0.174***	0.000	-0.135***	0.000
CFO	-0.588***	0.000	-0.407***	0.000	-0.618***	0.000
DCFO	0.016*	0.073	0.017*	0.090	0.014*	0.093
CFO*DCFO	-0.266*	0.076	-0.662***	0.000	-0.204	0.159
COVID-19					-0.025***	0.003
CFO*COVID-19					0.227***	0.009
DCFO*COVID-19					0.001	0.928
CFO*DCFO*COVID-19					-0.519***	0.007
Size	0.007***	0.000	0.009***	0.000	0.008***	0.000
Leverage	-0.062***	0.000	-0.081***	0.000	-0.074***	0.000
Growth	0.019*	0.076	0.073***	0.000	0.048***	0.000
Industry Dummy	Yes		Yes		Yes	
Sig. F-Statistics	122.830	***	116.906	***	170.727	***
Adj. R2	0.596		0.582		0.577	
n	991		998		1,989	

หมายเหตุ : 2-tailed p-value *p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.01, Pre COVID-19 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2561-2562, During COVID-19 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2563-2564

จากตารางที่ 4 การประมาณค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient) ในแบบจำลองของงานวิจัยนี้ได้ตรวจสอบปัญหา Auto Correlation และ Heteroscedasticity เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าว และให้ค่า p-value มีความเหมาะสม จึงใช้เทคนิคในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยเทคนิค HAC standard errors & covariance ผลการวิเคราะห์จากแบบจำลองแสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในช่วง Pre COVID-19 และ During COVID-19 ไม่ได้นำหลักการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาใช้ในการนำเสนองบการเงิน เนื่องจากในช่วง Pre COVID-19 ตัวแปร CFO*DCFO มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.266 ($p < 0.10$) และในช่วง During COVID-19 ตัวแปร CFO*DCFO มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.662*** ($p < 0.01$) ซึ่งทำให้เห็นผลต่างว่าในช่วง During COVID-19 ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรดังกล่าวเพิ่มขึ้นเท่ากับ -0.396 $[(0.662) - (0.266)]$ และเมื่อพิจารณาในแบบจำลอง Full Sample พบว่า COVID-19 ส่งผลกระทบต่อหลักการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา เนื่องจากตัวแปร CFO*DCFO*COVID-19 มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.519*** ($p < 0.01$)

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า COVID-19 ส่งผลให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ไม่ได้ดำเนินการรับรู้ขาดทุนอย่างทันเวลาเข้ามาใช้มากขึ้น เพราะได้รับผลกระทบจากวิกฤต COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดทุนทั่วโลก รวมทั้ง ในประเทศไทยวิกฤต COVID-19 ที่เกิดขึ้นทำให้ผลประกอบการของบริษัทจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2563 ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2562 (Tangsomworapong, 2021) การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจะทำให้ผลการดำเนินงานของกิจการต่ำลงไปอีก จากผลการวิจัยครั้งนี้จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย H1: วิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี โดยแสดงผลในทิศทางตรงกันข้าม

การวิเคราะห์เพิ่มเติม (Additional Test)

การวิเคราะห์เพิ่มเติม เป็นการนำเสนอผลการวิจัยในส่วนที่ 2 สำหรับการทดสอบสมมติฐานที่ 2 (H2) กำหนดไว้ว่า กิจการที่เลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไร COVID-19 จะส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี โดยกำหนดคำถามวิจัยไว้ว่าบริษัทที่ใช้กลยุทธ์กำไร แตกต่างกันจะมีการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาอย่างไร งานวิจัยนี้ได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างย่อย (Sub-sample) เป็น 2 กลุ่ม โดยพิจารณาจากการใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร (Income-increasing) และกลยุทธ์ลดกำไร (Income-decreasing) จากรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ซึ่งเป็นการขยายผลการวิจัยจากส่วนที่ 1 ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบ่งตามกลยุทธ์กำไร

	Income-increasing			Income-decreasing	
	Coef.	p-value		Coef.	p-value
(Constant)	-0.015	0.635		-0.238***	0.000
CFO	-0.241***	0.000		-0.619***	0.000
DCFO	0.021**	0.016		-0.003	0.877
CFO*DCFO	-0.514***	0.000		0.755	0.372
Covid-19	-0.010*	0.095		-0.038***	0.001
CFO*COVID-19	0.112*	0.089		0.273***	0.004
DCFO*COVID-19	-0.009	0.444		0.028	0.244
CFO*DCFO*COVID-19	-0.411***	0.005		-0.406	0.667
Size	0.002	0.136		0.012***	0.000
Leverage	-0.016	0.131		-0.078***	0.000
Growth	0.041***	0.000		0.040***	0.004
Industry Dummy	Yes			Yes	
F Statistics	95.150	***		54.044	***
Adj. R2	0.608			0.456	
n	974			1,015	

หมายเหตุ : 2-tailed p-value * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$, Income-increasing คือ กลุ่มกลยุทธ์เพิ่มกำไร หากรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจมีค่ามากกว่า 0, Income-decreasing คือ กลุ่มกลยุทธ์ลดกำไร หากรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจมีค่าน้อยกว่า 0 (Laksmana & Yang, 2014; Rodríguez-Pérez & Van Hemmen, 2010)

จากตารางที่ 5 ค่า F Statistics ของแบบจำลอง Income-increasing และ Income-decreasing เท่ากับ 95.150 และ 54.044 ตามลำดับ และพบนัยสำคัญทางสถิติเนื่องจาก $p < 0.01$ ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพบว่าในช่วง COVID-19 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่อยู่ในกลุ่ม Income-increasing ตัวแปร CFO*DCFO*COVID-19 มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.411 ($p\text{-value} = 0.005$) แสดงให้เห็นว่าบริษัทที่เลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไรมีผลกระทบในทิศทางตรงกันข้ามกับความระมัดระวังทางบัญชี หรือกล่าวได้ว่าบริษัทไม่ได้นำหลักการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาในช่วง COVID-19 ในขณะที่กลุ่ม Income-decreasing ตัวแปร CFO*DCFO*COVID-19 มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.406 แต่ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ จากผลการวิเคราะห์ จึงกล่าวสรุปได้ว่าในช่วง COVID-19 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในกลุ่มกลยุทธ์เพิ่มกำไรจะไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลามาใช้ เนื่องจากมีผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ จึงยอมรับสมมติฐาน H2: ในกิจการที่เลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไร วิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชี

สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนที่ 3 เป็นการทดสอบสมมติฐานที่ 3 (H3) ที่กำหนดไว้ว่ากิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูง COVID-19 จะส่งผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชี โดยงานวิจัยนี้ได้กำหนดคำถามเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์ในส่วนที่ 2 ว่าหากระดับการจัดการกำไรของกิจการแตกต่างกันจะส่งผลกระทบต่อการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาหรือไม่ โดยแยกพิจารณา ระดับของการจัดการกำไรจากค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ (Absolute Discretionary Accruals: AbsDA) รวมกันทั้ง 3 แบบจำลองของการวัดค่า (Aggregate Absolute Discretionary Accruals) และใช้ค่ามัธยฐาน (Median) ในการแบ่งกลุ่มย่อย โดยกลุ่มที่มี AbsDA สูงกว่าค่ามัธยฐาน คือ กลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรสูง (High_AbsDA) ส่วนกลุ่มที่มี AbsDA ต่ำกว่าค่ามัธยฐาน คือ กลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำ (Low_AbsDA) ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบ่งตามระดับการจัดการกำไร

	High_AbsDA			Low_AbsDA	
	Coef.	p-value		Coef.	p-value
(Constant)	-0.177***	0.000		-0.058**	0.026
CFO	-0.750***	0.000		-0.360***	0.000
DCFO	0.025**	0.033		-0.012	0.181
CFO*DCFO	0.020	0.914		-0.688***	0.000
Covid-19	-0.041***	0.003		-0.019***	0.003
CFO*Covid-19	0.320***	0.010		0.198***	0.004
DCFO*Covid-19	0.014	0.447		0.031**	0.033
CFO*DCFO*Covid-19	-0.649***	0.007		0.519	0.233
Size	0.010***	0.000		0.003***	0.002
Leverage	-0.085***	0.000		-0.037***	0.000
Growth	0.047***	0.000		0.040***	0.000
Industry Dummy	Yes			Yes	
F Statistics	113.104	***		36.105	***
Adj. R2	0.644			0.361	
n	994			995	

หมายเหตุ : 2-tailed p-value * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$, High_AbsDA คือ กลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรสูงพิจารณาจากค่า AbsDA สูงกว่าค่ามัธยฐาน, Low_AbsDA คือ กลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำพิจารณาจากค่า AbsDA ต่ำกว่าค่ามัธยฐาน

จากตารางที่ 6 ค่า F Statistics ของแบบจำลองในกลุ่ม High_AbsDA และ Low_AbsDA เท่ากับ 113.104 และ 36.105 ตามลำดับ และพบนัยสำคัญทางสถิติค่า $p < 0.01$ ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอยพบว่าในช่วง COVID-19 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่อยู่ในกลุ่ม High_AbsDA ตัวแปร CFO*DCFO*COVID-19 มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.649*** ($p\text{-value} = 0.007$) แสดงให้เห็นว่าบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรสูงไม่ได้ใช้หลักการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาในช่วง COVID-19 ในขณะที่กลุ่ม Low_AbsDA ตัวแปร CFO*DCFO*COVID-19 มีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.519 แต่ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ จากผลการวิเคราะห์ จึงสรุปได้ว่าในช่วง COVID-19 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในกลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรสูงจะไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลามาใช้ เนื่องจากมีผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ จึงยอมรับสมมติฐาน H3: ในกิจการที่มีระดับการจัดการกำไรสูง วิกฤต COVID-19 ส่งผลกระทบเชิงลบต่อความระมัดระวังทางบัญชี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 ต่อความระมัดระวังทางบัญชี ผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยมีข้อมูลที่ใช้นี้ในงานวิจัยทั้งหมดเท่ากับ 1,989 ตัวอย่าง และได้แยกกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบเพิ่มเติมในกลุ่มที่เลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มหรือลดกำไร และกลุ่มที่มีระดับการจัดการกำไรสูงหรือต่ำ งานวิจัยนี้วัดความระมัดระวังทางบัญชีโดยพิจารณาจากตัวแบบการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาที่น่าเสนอโดย Ball and Shivakumar (2005) และทดสอบสมมติฐานในการวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อน COVID-19 คือ พ.ศ. 2561-2562 และช่วงการแพร่ระบาด COVID-19 คือ พ.ศ. 2563-2564 ผลการวิจัยพบว่าในช่วงการแพร่ระบาดโควิด-19 (COVID-19) บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยไม่มีความระมัดระวังทางบัญชี และเมื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่าในช่วงวิกฤต COVID-19 ส่งผลให้ความระมัดระวังทางบัญชีลดลง หรือมีผลกระทบในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวบริษัทได้รับผลกระทบจากการประกาศล็อกดาวน์ (Lockdown) ของรัฐบาลในประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและผลการดำเนินงานของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Tangsomworapong, 2021) จึงทำให้ผู้บริหารตัดสินใจที่จะไม่เลือกรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา และมีความตั้งใจที่จะทำให้ผลการดำเนินงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้บริหารอาจพิจารณาแล้วพบว่าการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจะทำให้ผลการดำเนินงานลดต่ำลง และผลการดำเนินงานดูแย่กว่าคู่แข่งขึ้นได้ ผลการวิจัยที่พบสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lassoued and Khanchel (2021) และ Rahman et al. (2022) พบว่าในช่วงวิกฤต COVID-19 กิจการจะมีระดับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมของผู้บริหารดังกล่าวยังสอดคล้องกับทฤษฎีตัวแทนในการใช้พฤติกรรมฉวยโอกาส เพื่อให้ตนเองได้รับผลประโยชน์สูงสุด (Jensen & Meckling, 1976) นอกจากนี้ ในสถานการณ์ที่ผลการดำเนินงานลดลง ผู้บริหารจะเลือกวิธีทางบัญชีเพิ่มกำไรโดยไม่รับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการบัญชีเชิงปฏิฐาน ในมุมมองของการเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชี (Watts & Zimmerman, 1986; Waweru et al., 2011) ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการส่งสัญญาณ เนื่องจากผู้บริหารอาจเลือกรับรู้กำไรเร็วขึ้นเพื่อต้องการให้นักลงทุนรับรู้ผลการดำเนินงานในเชิงบวกเกี่ยวกับผลการดำเนินงานในอนาคต (Sun, 2011; Liu & Sun, 2022)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าในกลุ่มบริษัทที่เลือกกลยุทธ์เพิ่มกำไร ผู้บริหารจะไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลามาใช้ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบริษัทที่เลือกกลยุทธ์ลดกำไร ผลการวิจัยนี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารในกลุ่มบริษัทที่ใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร ไม่เลือกใช้หลักความระมัดระวังทางบัญชีในช่วง COVID-19 โดยไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาใช้ในการจัดทำและนำเสนองบการเงิน เนื่องจากการเลือกรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา อาจทำให้ผลการดำเนินงานของกิจการต่ำกว่าผลการดำเนินงานในระดับปกติ ดังนั้น ผู้บริหารจึงไม่เลือกใช้การรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาในช่วง COVID-19 แต่จะลดผลกระทบต่อการเงินโดยใช้เทคนิคการจัดการกำไร (Lassoued & Khanchel, 2021; Rahman et al., 2022) รวมทั้ง ในช่วง COVID-19 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีผลขาดทุน หรือมีระดับหนี้สินสูง จะเลือกใช้มาตรการผ่อนปรนเพื่อลดผลกระทบต่อการเงิน (Bungkilo & Tulardilok, 2021) โดยไม่นำ COVID-19 มาเป็นปัจจัยในการทดสอบการด้อยค่า หรือการประมาณการหนี้สินสำหรับเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอน ซึ่งจะทำให้กิจการต้องรับรู้ค่าใช้จ่ายในจำนวนมาก และผู้บริหารอาจคาดการณ์แล้วว่ากำไรในอนาคตไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เนื่องจากไม่สามารถควบคุมความไม่แน่นอนของ COVID-19 การรับรู้ผลขาดทุนจำนวนมากอาจกระทบต่อผลการดำเนินงานโดยรวม ซึ่งการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาไม่มีผลกระทบในกลุ่มกลยุทธ์ลดกำไร นอกจากนี้ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ Yan et al. (2022) และ Kazemi (2022) ที่พบว่ากิจการจะเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไรในช่วง COVID-19 ซึ่งมีผลเชิงลบกับความระมัดระวังทางบัญชี (Haque et al., 2019)

เมื่อพิจารณาถึงระดับการจัดการกำไร พบว่ากลุ่มบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรสูง ผู้บริหารจะไม่นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลามาใช้ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบริษัทที่มีระดับการจัดการกำไรต่ำ เนื่องจากผู้บริหารอาจพิจารณาถึงความไม่แน่นอนจากสถานการณ์ COVID-19 ที่ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงาน จึงใช้พฤติกรรมฉวยโอกาส เพื่อไม่ให้ผลการดำเนินงานย่ำแย่ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับ Rahman et al. (2022) พบว่าผู้บริหารจะเลือกใช้เทคนิคการจัดการกำไรที่แท้จริงเพื่อให้แสดงข้อมูลกำไรที่สูงขึ้น รวมทั้ง Lassoued and Khanchel (2021) พบว่า COVID-19 ทำให้ระดับการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจเพิ่มขึ้น เพื่อต้องการเรียกร้องความเชื่อมั่นจากนักลงทุน และมีผลการดำเนินงานที่ไม่ต่ำกว่าคู่แข่ง (Rahman et al., 2022) รวมทั้ง ไม่ต้องการให้ผลการดำเนินงานมีความผันผวน (Aljawaheri et al., 2021) นอกจากนี้ Haque et al. (2019) ได้ให้หลักฐานสนับสนุนเพิ่มเติมว่ากิจการที่อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจเพิ่มขึ้น เพราะความไม่แน่นอนมีผลในเชิงลบกับผลการดำเนินงาน รวมทั้ง การจัดการกำไรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความระมัดระวังทางบัญชี อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบครั้งนี้ ยังสอดคล้องกับทฤษฎีตัวแทนและทฤษฎีการบัญชีเชิงปฏิฐานที่กล่าวว่าผู้บริหารอาจเลือกวิธีทางบัญชีที่ทำให้ตนเองได้รับผลประโยชน์สูงสุด (Jensen & Meckling, 1976; Watts & Zimmerman, 1986)

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

จากผลการวิจัยที่พบครั้งนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติดังนี้ ข้อเสนอแนะในทางทฤษฎี งานวิจัยนี้ให้หลักฐานเพิ่มเติมว่าเมื่ออยู่ในช่วง COVID-19 ซึ่งเป็นสถานการณ์ความไม่แน่นอนที่ส่งผลกระทบต่อความระมัดระวังทางบัญชี กิจการในประเทศไทยจะไม่เลือกรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาเพราะจะทำให้ผลการดำเนินงานของกิจการดูแย่กว่าเดิม งานวิจัยในอนาคตอาจนำเหตุการณ์ความไม่แน่นอนนอกจาก COVID-19 หรือนำผลกระทบของ COVID-19 จากงานวิจัยครั้งนี้ไปศึกษาเพิ่มเติม นอกจากนี้ กิจการที่เลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มกำไร และมีระดับการจัดการกำไรสูงจะทำให้ระดับความระมัดระวังทางบัญชีลดลง เนื่องจากผู้บริหารพิจารณาแล้วพบว่าในช่วง COVID-19 จะส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานที่ลดลง ผู้บริหารจึงใช้พฤติกรรมฉวยโอกาส และไม่เลือกรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาจึงเป็นหลักฐานสนับสนุนทฤษฎีการบัญชีเชิงปฏิฐานและทฤษฎีตัวแทน

ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ งานวิจัยนี้ให้หลักฐานเพิ่มเติมและเพิ่มวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ COVID-19 กับความระมัดระวังทางบัญชี ผ่านการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ถือเป็นตัวแทนคุณภาพกำไร ซึ่งในช่วง COVID-19 กิจการจะไม่รับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลา ดังนั้น หน่วยงานกำกับดูแล เช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) สภาวิชาชีพบัญชี สามารถนำประเด็นที่พบในงานวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนกฎเกณฑ์การกำกับดูแลกิจการและแนวทางการจัดทางการเงินในช่วงที่มีเหตุการณ์ไม่แน่นอนเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ นักลงทุน และผู้สนใจทั่วไปสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้สนับสนุนการตัดสินใจในช่วงการระบาด COVID-19 เมื่อพิจารณาจากงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย บริษัทไม่ได้้นำการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาใช้ในการนำเสนองบการเงินเพื่อทำให้การประเมินมูลค่ากิจการ ฐานะการเงิน และผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัด 2 ประการ ประการที่หนึ่ง คือ ใช้แบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาเพียงแบบจำลองเดียวในการศึกษา และประการที่สอง งานวิจัยนี้ไม่ได้แยกพิจารณาในรายอุตสาหกรรม เช่น บริษัทที่ประกอบธุรกิจบริการ การแพทย์ และการบินและขนส่ง เป็นต้น เนื่องจากบางอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบจาก COVID-19 แตกต่างกัน ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้แบบจำลองการรับรู้ผลขาดทุนอย่างทันเวลาอื่น ๆ เช่น แบบจำลองของ Basu (1997) ซึ่งอาจให้ผลการวิจัยที่พบสอดคล้องหรือแตกต่างจากงานวิจัยนี้ เพื่อเพิ่มหลักฐานให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้น การศึกษาในอนาคตอาจแยกศึกษาเฉพาะรายอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มความชัดเจนและมุมมองทางทฤษฎีอื่น หรือนำแบบจำลองในงานวิจัยนี้ไปพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางในการทดสอบผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่แน่นอนอื่นที่มีต่อความระมัดระวังทางบัญชี หรือขยายผลการวิจัยโดยใช้ข้อมูลตัวอย่างจากต่างประเทศเนื่องจากประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและกฎหมายแตกต่างจากประเทศอื่น (Phakdee & Srijunpetch, 2020) อาจทำให้ผลการวิจัยที่พบสอดคล้อง หรือแตกต่างจากผลงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- Aflatooni, A., & Mokarami, M. (2013). Real Earnings Management and Timely Loss Recognition. *Research Journal of Recent Sciences*, 2(12), 28-37.
- Aljawaheri, B. A. W., Ojah, H. K., Machi, A. H., & Almagtome, A. H. (2021). COVID-19 Lockdown, Earnings Manipulation and Stock Market Sensitivity: An Empirical Study in Iraq. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(5), 707-715.
- Apaitan, T., Luangaram, P., & Manopimoke, P. (2022). Uncertainty in an Emerging Market Economy: Evidence from Thailand. *Empirical Economics*, 62(3), 933-989.
- Balakrishnan, K., Watts, R., & Zuo, L. (2016). The Effect of Accounting Conservatism on Corporate Investment During the Global Financial Crisis. *Journal of Business Finance & Accounting*, 43(5-6), 513-542.
- Ball, R., & Shivakumar, L. (2005). Earnings Quality in UK Private Firms: Comparative Loss Recognition Timeliness. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 83-128.
- Basu, S. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. *Journal of accounting and economics*, 24(1), 3-37.
- Beaver, W. H., & Ryan, S. G. (2005). Conditional and Unconditional Conservatism: Concepts and Modeling. *Review of accounting studies*, 10(2), 269-309.
- Boonlert-U-Thai, K., Srijunpetch, S., & Phakdee, A. (2021). The Effect of Financial Distress on Timely Loss Recognition: Evidence from Listed Companies on the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Business Administration*, 44(171). 1-21. [in Thai]
- Bungkilo, D., & Tulardilok, T. (2021). Determinants of Adoption of Accounting Temporary Relief Measures of Thai Listed Companies affected by the COVID-19 Pandemic. *Journal of Accounting Profession*, 17(56), 5-28. [in Thai]
- Cimini, R. (2015). How has the Financial Crisis Affected Earnings Management? A European study. *Applied Economics*, 47(3), 302-317.
- Cui, L., Kent, P., Kim, S., & Li, S. (2021). Accounting Conservatism and Firm Performance during the COVID-19 Pandemic. *Accounting & Finance*, 61(4), 5543-5579.
- Dechow, P.M., Ge, W., & Schrand, C. (2010). Understanding Earnings Quality: A Review of the Proxies, Their Determinants and their Consequences. *Journal of accounting and economics*, 50(2-3), 344-401.
- Dechow, P.M., Sloan, R.G., & Sweeney, A.P. (1995). Detecting Earnings Management. *Accounting Review*, 70(2), 193-225.
- Diantimala, Y., Ridwan, R., Darwanis, D., & Arfan, M. (2022). The Impact of Conditional Conservatism on Bank Loan During Pandemic Covid 19 in the Asia Pacific Countries. *In International Conference on Business and Technology*, 486, 297-309.
- Dietrich, J. R., Muller, K. A., & Riedl, E. J. (2007). Asymmetric Timeliness Tests of Accounting Conservatism. *Review of Accounting Studies*, 12(1), 95-124.
- Dua, P., & Gaur, U. (2010). Determination of Inflation in an Open Economy Phillips Curve Framework: the Case of Developed and Developing Asian Countries. *Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies*, 3(1), 33-51.
- Funke, M., & Ho, T. K. (2021). The Implications of COVID-19 for Emerging Asia. *Pacific Economic Review*, 26(4), 437-438. doi: 10.1111/1468-0106.12377

- Garcia Lara, J. M., García Osma, B., & Penalva, F. (2009). Accounting Conservatism and Corporate Governance. *Review of accounting studies*, 14(1), 161-201.
- Givoly, D., Hayn, C. K., & Katz, S. P. (2010). Does Public Ownership of Equity Improve Earnings Quality?. *The Accounting Review*, 85(1), 195-225.
- Haque, A., Fatima, H., Abid, A., & Qamar, M. A. J. (2019). Impact of Firm-level Uncertainty on Earnings Management and Role of Accounting Conservatism. *Quantitative Finance and Economics*, 3(4), 772-794.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind* (Vol. 3). New York: McGraw-Hill.
- Jackson, S., & Liu, X. (2010). The Allowance for Uncollectible Accounts, Conservatism, and Earnings Management. *Journal of Accounting Research*, 48(3), 565-601.
- Jensen, M.C., & Meckling, W.H. (1976) Theory of the Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs, and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3, 305-360. [https://doi.org/10.1016/0304-405X\(76\)90026-X](https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X)
- Jones, J. J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Kazemi, S. (2022). Impact of COVID-19 Pandemic on Earnings Management: *The European Union Empirical Evidence*. [Master's Thesis, Department of Accounting and Commercial Law Hanken School of Economics]. Vaasa. Retrieved from https://helda.helsinki.fi/dhanken/bitstream/handle/10227/509524/Kazemi_Sayed.pdf?sequence=1
- Khan, M., & Watts, R. L. (2009). Estimation and Empirical Properties of a Firm-year Measure of Accounting Conservatism. *Journal of accounting and Economics*, 48(2-3), 132-150.
- Kim, T., & Shawn, H. (2022). Conservative Financial Reporting and Resilience to the Financial Crisis. *Sustainability*, 14(14), 8535. <https://doi.org/10.3390/su14148535>
- Kim, Y., Li, S., Pan, C., & Zuo, L. (2013). The Role of Accounting Conservatism in the Equity Market: Evidence from Seasoned Equity Offerings. *The Accounting Review*, 88(4), 1327-1356.
- Kothari, S. P., Leone, A. J., & Wasley, C. E. (2005). Performance Matched Discretionary Accrual Measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163-197.
- LaFond, R., & Watts, R. L. (2008). The Information Role of Conservatism. *The accounting review*, 83(2), 447-478.
- Laksmana, I., & Yang, Y. W. (2014). Product Market Competition and Earnings Management: Evidence from Discretionary Accruals and Real Activity Manipulation. *Advances in Accounting*, 30(2), 263-275.
- Lassoued, N., & Khanchel, I. (2021). Impact of COVID-19 Pandemic on Earnings Management: An evidence from Financial Reporting in European Firms. *Global Business Review*, 1-25. <https://doi.org/10.1177/09721509211053491>
- Liu, G., & Sun, J. (2022). The Impact of COVID-19 Pandemic on Earnings Management and the Value Relevance of Earnings: US Evidence. *Managerial Auditing Journal*, 37(7), 850-868. <https://doi.org/10.1108/MAJ-05-2021-3149>
- O'Callaghan, S., Ashton, J., & Hodgkinson, L. (2018). Earnings Management and Managerial Ownership in Private Firms. *Journal of Applied Accounting Research*, 19(4), 648-668. <https://doi.org/10.1108/JAAR-11-2017-0124>
- Ozili, P. K. (2021). *Accounting and Financial Reporting During a Pandemic*. In E. Özen., S. Grima., & R.D. Gonzi. (Ed.) *New Challenges for Future Sustainability and Wellbeing* (pp. 87-93). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-80043-968-920211005>

- Persakis, A., & Iatridis, G. E. (2015). Earnings Quality Under Financial Crisis: A global empirical Investigation. *Journal of Multinational Financial Management*, 30, 1-35. <https://doi.org/10.1016/j.mulfin.2014.12.002>
- Phakdee, A., & Srijunpetch, S. (2020). The Value Relevance of Accounting Information in Financial Industry: 15-Year Perspective. *Journal of Business Administration the Association of Private Higher Education Institutions of Thailand*, 9(1), 196-214. [in Thai]
- Rahman, M. J., Ding, J., Hossain, M. M., & Khan, E. A. (2022). COVID-19 and Earnings Management: a Comparison Between Chinese Family and Non-family Enterprises. *Journal of Family Business Management*, (ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/JFBM-01-2022-0011>
- Ratsamewongjan, A., Kitiwong, W., Bootvong, P., & Srijunpetch, S. (2021). Client and Auditor Conservatism in Timely Loss Recognition of Liabilities for Long-term Employee Benefits from Thailand's New Labor Protection Act. *Thammasat Review*, 24(1), 247-279. doi: 10.14456/tureview.2021.11
- Rodríguez-Pérez, G., & Van Hemmen, S. (2010). Debt, Diversification and Earnings Management. *Journal of accounting and public policy*, 29(2), 138-159.
- Ruch, G. W., & Taylor, G. (2015). Accounting Conservatism: A Review of the Literature. *Journal of Accounting Literature*, 34(1), 17-38. <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2015.02.001>
- Rusmin, R., Scully, G., & Tower, G. (2013). Income Smoothing Behaviour by Asian transportation Firms. *Managerial Auditing Journal*, 28(1), 23-44. <https://doi.org/10.1108/02686901311282489>
- Shrestha, N. (2020). Detecting Multicollinearity in Regression Analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 8(2), 39-42. DOI:10.12691/ajams-8-2-1
- Smith, M., Kestel, J. A., & Robinson, P. (2001). Economic Recession, Corporate Distress and Income Increasing Accounting Policy Choice. *In Accounting Forum*, 25(4), 334-352.
- Sun, J. (2011). The Effect of Analyst Coverage on the informativeness of Income Smoothing. *The International Journal of Accounting*, 46(3), 333-349.
- Šušak, T. (2020). The Effect of Regulatory Changes on Relationship Between Earnings Management and Financial Reporting Timeliness: The Case of COVID-19 Pandemic. *Zbornik Radova Ekonomski Fakultet u Rijeka*, 38(2), 453-473.
- Tangsomworapong, S. (2021, July 7). *SET CEO SURVEY: CEO's Perspectives on the COVID-19 Crisis*. SET Note. Retrieved from https://classic.set.or.th/dat/vdoArticle/attachFile/AttachFile_1625636948117.pdf [in Thai]
- TFAC. (2020a, April 22). *Accounting Practice Guidelines Regarding Temporary Relief Measures for Additional Accounting Options to Support the Impact of COVID-19*. Retrieved from <http://www.tfac.or.th/upload/9414/H2MmK2vkZm.PDF> [in Thai]
- TFAC. (2020b, October 6). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. Retrieved From <https://www.tfac.or.th/en/Article/Detail/119612>
- UOB. (2020, Quarter 2). *COVID-19 Lockdown Global Economy. Quarterly Outlook and Asset Allocation Strategy*. Retrieved form Online <https://www.uobam.co.th/en/research/download/329>
- Vivattanachang, D., & Supattarakul, S. (2013). The Earnings Persistence and the Market Pricing of Earnings and their Cash Flow and Accrual Components of Thai Firms. *Journal of Accounting Profession*, 9(25), 63-79. [in Thai]

- Warganegara, D. L., & Vionita, V. (2010). The effects of the Asian Financial Crisis on Accounting Conservatism in Indonesia. *Asian Academic of Management Journal of Accounting and Finance*, 6(1), 69-88.
- Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1986). *Positive accounting theory*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Waweru, N. M., Ntui, P. P., & Mangena, M. (2011). Determinants of Different Accounting Methods Choice in Tanzania: A Positive Accounting Theory Approach. *Journal of accounting in emerging economies*, 1(2), 144-159. <https://doi.org/10.1108/20421161111138503>
- Wicaksono, R. M. T. A. D., & Rinaldi, R. P. (2021). Economic Determinants of Growth Acceleration During Covid-19 Pandemic: a Comparative Study Between Indonesia, Thailand and Vietnam. *Journal of Developing Economies*, 6(1), 12-46.
- Yan, H., Liu, Z., Wang, H., Zhang, X., & Zheng, X. (2022). How does the COVID-19 Affect Earnings Management: Empirical Evidence from China. *Research in International Business and Finance*, 63, 101772. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101772>
- Yang, Y. J., Kweh, Q. L., & Lin, R. C. (2014). Earnings Quality of Taiwanese Group Firms. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 21(2), 134-156. <https://doi.org/10.1080/16081625.2013.871771>
- Younes, B. N., Saeed, M. B., & Amin, B. (2012). Earnings Management and Accounting Conservatism: The Case of Iran. *African Journal of Business Management*, 6(19), 6005-6013. DOI: 10.5897/AJBM11.2420